

В. О. ГРИЩЕНКО

(Луганська обласна державна адміністрація)

Л. С. КОБИЛЯЦЬКИЙ, д-р наук у галузі економіки, проф.

(Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ)

ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 10, с. 34–40

Розглянуто найвірогідніші сценарії розбудови конкурентоспроможності України: пасивного очікування, підпорядкування іноземним інтересам, технологічного про-риву, незалежної політики інтеграції. Проаналізовано переваги та недоліки кожного з них. Доведено, що конкурентні переваги національних виробників мають базуватись на стимулюванні ділової активності, продуктивності виробництва, зменшенні вартості капіталу, розвитку продуктивних сил, інфраструктури, техніко-технологічного оснащення, інформаційного забезпечення бізнесу та на інших засобах підтримки експортерів.

Нарощування експорту країни, збільшення або принаймні збереження його питомої ваги у світовій торгівлі є надзвичайно важливим чинником функціонування національної економіки будь-якої держави. Сучасна структура зовнішньоторговельного обороту товарів України відображає поширення притаманних національному виробництву негативних процесів. Крім того, в Україні низькі обсяги експорту поєднуються з його незадовільною структурою. Країна, що впродовж десятиліть перебувала в ізоляції від світових ринків, експортує дві основні категорії товарів: сировину й продукцію металургії. Така структура більшою мірою притаманна країнам, що розвиваються, аніж високорозвиненим промисловим державам, які зазвичай орієнтуються на експорт промислової продукції. Проте незважаючи на зазначене (а точніше, саме за рахунок поглиблення перекосу у структурі експорту), за результатами зовнішньоторговельного обороту 2002 р., сальдо балансу торгівлі товарами в Україні виявилось вищим порівняно з 2001 р. майже на 100 млн дол. Однак без корінних змін у системі державного регулювання така ситуація є тимчасовою і залежить лише від кон'юнктури світових ринків сировини, зернових і металопродукції.

Розподіл експортно-імпорتنних потоків свідчить про неспроможність українського господарського механізму забезпечити належну ефективність використання ресурсів праці, капіталу і процесу розширеного відтворення, що призводить до погіршення соціально-економічних параметрів суспільного розвитку. У сучасних умовах необхідно дотримуватись економічних інтересів усіх суб'єктів господарювання, спрямованих на підвищення ефективності праці. Тільки за рахунок збільшення прибутковості виробництва можливе підвищення заробітної плати (розширення попиту) і збільшення на цій основі надходжень у бюджет.

Найскладнішим є питання щодо сценарію подальшого економічного розвитку країни: вдатися до стратегії технологічного ривка чи посилити інвестиційний напрям забезпечення структурної перебудови. Прихильники інвестиційного напрямку вважають, що значні фінансові потоки примусять промисловість запрацювати і розв'язати проблему неплатежів. Прихильники монетарної орієнтації наполягають на необхідності зміцнення національної валюти та пріоритетному забезпеченні фінансової політики загалом. Прихильники протекціоністського захисту пропонують посилити регулювання в умовах інтеграції.

У кожному з цих напрямів є сенс: але очевидно, що жодний з них сам по собі не може сприяти суттєвому поліпшенню ситуації в Україні. Досвід економічного зростання країн Західної Європи та Японії свідчить, що ці напрями застосовувались у певних конкретних умовах і мали коригувальний характер щодо ідеальної ринкової моделі управління економікою, забезпечуючи найефективніший розвиток країни відповідно до конкретних умов стану розвитку економіки (внутрішнього середовища).

За сучасного стану розвитку української економіки і збільшення інвестицій, і посилення протекціонізму, і спроби досягнення фінансової стабільності оберталися втратами для інших секторів економіки, тому що загальний ефект був для економіки загалом негативний (залучення коштів у неефективну економіку не може дати позитивного результату, захист неефективного товаровиробника від ефективних іноземних технологій посилює збитковість національної економіки). Зазначимо, що орієнтація тільки на інноваційно-промислому стратегію розвитку як засіб відновлення високого рівня конкурентоспроможності нереальна, оскільки інноваційно-промислова стратегія розвитку потребує значних ресурсів, яких бракує, а продукція високотехнологічних галузей у сучасних умовах не знайде попиту в інших галузях національної економіки, які вирішують проблеми виживання, а не виходу на новий якісний рівень; пільги для окремих галузей посилять міжгалузеві диспропорції, що може призвести до згорання виробництва в окремих сферах, а ефективність “точок зростання” знівелюється марнотратством в інших секторах економіки.

Безумовно, за новими технологіями майбутнє, вони мають стимулюватися, але брак ресурсів для інноваційного розвитку є фактом. У багатьох секторах економіки інновації не втілюються через значний технологічний відрив і відсутність мотивації їх використання. Отже, інноваційно-промислова стратегія в сучасних умовах забезпечить лише створення “технологічних анклавів” за рахунок стримування розвитку інших секторів економіки.

Висока ціна споживання українських товарів зумовлюється затратним типом відтворення національного виробництва, високим податковим тиском, високими цінами суміжних галузей, скороченням платоспроможного попиту населення і підприємств, дефіцитом обігових коштів, бартером (вилученням грошей з обігу), ціновим диспаритетом (прибутки нагромаджуються у сфері

обігу, а не виробництва). Ці негативи посилюються відсутністю ефективного конкурентного ринку і недобросовісною конкуренцією з різними умовами змагання між іноземними та національними виробниками, що призводить до відпливу ресурсів за кордон, скорочення прибутків для національних виробників та зниження їх можливостей до конкурентної боротьби. Як наслідок суттєво знижуються умови для створення потужних національних корпорацій, посилюються темпи міграції та перетворення України на промислово-технічну периферію високорозвинутих країн, на її території розміщується еколого- та ресурсомістке виробництво.

У сучасній економічній літературі цим питанням приділяється значна увага. Так, Я. Базилюк поділяє заходи з підвищення конкурентоспроможності національної економіки на *загальні* та *спеціалізовані* (коригувального, допоміжного характеру), узгоджені із запропонованим цим автором механізмом стимулювання національної економіки [1, 73]. *Заходи загальноекономічного характеру* покликані створити високомотиваційне середовище для суб'єктів внутрішнього ринку з метою підвищення ефективності праці, на базі якої мають збільшуватись доходи від виробничої діяльності. Збільшення доходів на основі продуктивності праці та ефективного використання ресурсів, з одного боку, посилять платоспроможність споживачів, з іншого — вивільнять внутрішні ресурси для нарощування виробництва, збільшать товарну пропозицію та зменшать дефіцит обігових коштів. Одночасно мають впроваджуватись *заходи коригувального характеру*, які сприятимуть збільшенню адаптивності економіки до зміни умов кон'юнктури ринку і забезпеченню оперативної реакції економіки країни на боротьбу на світовому ринку за сфери виробництва з вищою доданою вартістю.

Конкурентоспроможність національного виробництва визначатиметься потужністю не окремих “точок зростання”, а зміцненням української економіки загалом. Вирішення проблем конкретного виробництва повинно враховувати потреби і проблеми інших секторів економіки, оскільки від їх потужності залежить загальний конкурентний потенціал. Відродження конкурентних переваг має відбуватися через курс, спрямований на створення переваг українському виробникові порівняно з іншими торговельними партнерами. Необхідно створити переваги, які б уможливили виготовлення товарів вищої якості або хоча б не гірших від товарів конкурентів. Для успішної конкурентної боротьби з

іноземними виробниками на внутрішньому та світовому ринках національний виробник повинен мати весь перелік конкурентних аргументів, які застосовуються контрагентами. Це стосується податкового законодавства, спрямованого на стимулювання ділової активності, продуктивності виробництва, зменшення вартості капіталу, розвитку продуктивних сил, інфраструктури, техніко-технологічного оснащення, інформаційного забезпечення бізнесу та інших засобів підтримки експортерів. Отже, на початковому етапі відродження національної економіки необхідно створювати національним виробникам сприятливі умови для ефективного конкурентного змагання і стимулювати їх послідовне та невпинне формування всередині країни. Першим кроком до цього є обмеження експансії іноземних виробників на внутрішній ринок. Аналізуючи проблему конкурентних переваг, важливо позбутися прагнення товаровиробників до преференцій за рахунок інших секторів економіки або кредитування неефективної діяльності зарубіжними за позиченнями.

В Україні є галузі, які за рахунок вагомого наукомісткого потенціалу нині продовжують бути конкурентоспроможними на світових ринках (підприємства аерокосмічної галузі та військово-промислового комплексу). Збільшення потужностей суміжних галузей і поліпшення соціально-економічних параметрів у країні опосередковано сприятимуть їх зростанню. У країні є також галузі, які потенційно можуть зміцнити власну інноваційну стратегію і зайняти відповідні ніші на ринку, якщо здійснять так званий технологічний стрибок. Загалом стратегія технологічного стрибка передбачає перехід до якісно нового технологічного устрою, обминаючи проміжні стадії й використовуючи існуючі новітні технології. Останні можна просто купити або запровадити через кооперації з іноземними фірмами — освоїти у короткий термін випуск нових товарів. Це найприйнятніша для вітчизняної промисловості стратегія, оскільки економить і кошти, і час для досягнення кінцевого результату.

Пошук ніш для українських компаній на світовому ринку полягає передусім у пропозиції товарів, виробництво яких у промислово розвинених країнах є нерентабельним. Необхідно поширити технічні взаємозв'язки не тільки з промислово розвиненими країнами, а й з країнами СНД через інвестиції та продаж ліцензій. Але при цьому необхідні "фільтри", які б не допускали на український ринок технології "вчорашнього" дня. У процесі підвищення конкурентоспромож-

ності економіки України мають бути вирішені такі завдання: забезпечення макроекономічного регулювання промисловості, торгівлі, фінансів відповідно до національних інтересів; переведення функціонування всіх суб'єктів економіки на ефективну роботу в умовах конкуренції; переорієнтація на внутрішні джерела розвитку з метою зменшення залежності від країн-партнерів та міжнародних організацій; реформування зовнішньоекономічної, соціальної, промислової, науково-технічної, фінансової політики, створення стабільної та несуперечливої нормативно-правової бази для впровадження стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки України.

У процесі реформування має бути дотримана *паритетність розвитку всіх сфер економіки*, що передбачає встановлення для всіх секторів економіки високомотиваційних умов розвитку: збільшення джерел розширеного відтворення, стимулювання високої продуктивності праці, ресурсозбереження, новацій. На початковому етапі особливо важливо ліквідувати диспропорції між виробництвом і торгівлею, промисловістю, сільським господарством і фінансовою сферою.

Так, основним принципом відновлення конкурентного потенціалу національної економіки є стимулювання ділової активності. До стимуляційних принципів мають бути віднесені заходи щодо загального послаблення податкового тиску, спрощення бухгалтерської звітності, зменшення податків при збільшенні ефективності господарювання, спрощення процедури реєстрації господарських одиниць та організаційно-технічної підтримки бізнесу. Забезпечення ефективних інвестиційних проектів у реальному секторі економіки автоматично збільшить мотивацію вкладення коштів населення, яка має бути посилена зобов'язаннями щодо їх збереження з боку держави. Таким чином, стає реальним повернення до офіційного сектору грошової маси, у тому числі тієї, що перебуває в тіньовій сфері та за межами України.

Етапи реалізації стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки можна ідентифікувати так: *перший етап* — становлення, на якому необхідно спрямувати зусилля на підвищення рівня продуктивності праці, а в перспективі — на досягнення рівня високорозвинених країн (основне завдання етапу — відновити позиції на ринках збуту і розширити виробництво на високопродуктивній основі); *другий етап* — стабілізація, що передбачає форму-

вання стабільного конкурентного середовища; *третій етап* — зростання, на якому передбачається забезпечення міжгалузевого перетікання матеріальних і фінансових ресурсів до інноваційних сфер, які відіграють провідну роль у конкурентній боротьбі на світових ринках.

Найважливішим з етапів є початковий. Це етап конкуренції з іноземними компаніями за якнайвищий рівень продуктивності праці — зусилля повинні консолідуватися навколо ефективного використання матеріальних ресурсів, праці та капіталу. Цей етап є визначальним для подальшого розвитку конкурентоспроможності та соціально-економічного розвитку нації взагалі. Від цього етапу становлення залежить успіх України на світових ринках. Головне завдання етапу — удосконалити організаційно-правову основу функціонування економіки. На цьому етапі необхідно відновити ефективну діяльність усіх галузей, спрямувати їх на збереження існуючого конкурентного потенціалу; запровадити нові технології і ресурси в сектори економіки, де вони принесуть найбільшу віддачу; гармонізувати вітчизняне законодавство із законодавством країн-партнерів з питань конкуренції, податків, фінансової політики; підвищити рівень та якість життя громадян України.

При цьому існують обмеження, пов'язані з міжнародними обов'язками, яких має дотримуватись українська сторона, а також з чинниками внутрішнього середовища. Україна повинна дотримуватись чотирьох принципів багатосторонньої угоди із СОТ*: відкритої та ліберальної торговельної політики; зменшення та скасування тарифів та інших бар'єрів у торгівлі (ураховуються також валютні обмеження); недискримінації країн експорту чи імпорту товарів; правила національного режиму. Повинні враховуватись також умови підтримання гнучкості виробництва, його ефективності; антимонопольна політика, приватизація та масштаби груп тиску на уряд, характер кланів у вищих органах та політична воля оптимізувати економічні взаємовідносини на паритетній основі.

За умови повноцінного входження у СОТ при поглибленні інтеграції зі світовою економічною спільнотою для національної економіки найвірогіднішими можуть стати принаймні чотири сценарії розбудови конкурентоспроможності: *пасивного очікування, підпорядкування іноземним інтересам, технологічного прориву, незалежної політики інтеграції* [2]. Стислий опис, переваги та недоліки кожного з них відображені в таблиці.

Сценарії входження України на європейський та світовий ринки

Назва сценарію	Характеристика основних зрушень у сферах державної політики		Вплив на конкурентоспроможність
1	2	3	4
Пасивне очікування	Інноваційно-промислова	Збереження конкурентних переваг для експортно орієнтованих витратомістких галузей, відсутність дій із стимулювання продуктивності праці та ефективності виробництва	<p><i>Позитиви</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Певне збереження конкурентоспроможності та рівня життя населення за рахунок розширення "тіньової" економіки <p><i>Загрози конкурентоспроможності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> втрата місця на світових ринках; збільшення залежності від зовнішніх чинників; посилення монопольного диктату; подорожчання національної продукції при низьких доходах населення; депопуляція та деградація населення; втеча капіталу, структурування та поглиблення сфер поширення "тіньової" економіки, зрощення з владою, намагання "легалізуватись" — працювати легально зі збереженням "тіньової" рентабельності <p><i>Довгострокова конкурентоспроможність</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Погіршення рівня та якості життя, входження у світовий поділ праці із сировинним потенціалом та дешевою робочою силою <p><i>Входження у світовий простір як слаборозвинена країна</i></p>
	Бюджетно-фінансова	Обмеження грошової маси, підтримка грошової стабільності за рахунок штучних важелів, наповнення бюджету надходженнями від приватизації та іншими непродуктивними джерелами	
	Антимонопольна	Невтручання у процес утворення монопольних осередків, відсутність контролю ефективності для природних монополій	
	Політика доходів	Збереження практики бідності працюючої людини, стримання заробітної плати	
	Зовнішньоторговельна	Продаж українських підприємств неефективним власникам, у тому числі іноземним, розпродаж об'єктів стратегічної важливості	
	Науково-технічна	Скорочення бюджетних витрат на науку, дестимуляція розвитку наукових підрозділів на підприємствах	

* Зміни в технології, продуктивності, структурі попиту або споживання не можуть бути достатніми аргументами для введення захисних дій на внутрішньому ринку.

1	2	3	4
Підпорядкування іноземним інтересам	Інноваційно-промислова	Активне втручання іноземних представників у внутрішнє виробництво, концентрація контролю над стратегічно важливими об'єктами української промисловості	<p><i>Загрози конкурентоспроможності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • втрата економічної незалежності та можливості приймати незалежні рішення для поліпшення соціально-економічного стану; • можливість поширення на території України екологічно небезпечних об'єктів; • зміна етнічного складу України; • загострення соціальних конфліктів; • прояви масового невдоволення та громадської непокори <p><i>Короткострокова конкурентоспроможність</i></p> <p>Підпорядкування виробництва іноземним інтересам, дестабілізація економіки</p> <p><i>Довгострокова конкурентоспроможність</i></p> <p>Істотне відставання від конкурентів, виключення з конкурентної боротьби, закріплення місця у МБВ як промислово-технологічної периферії</p> <p><i>Входження у світовий простір як підпорядкована та залежна держава</i></p>
	Бюджетно-фінансова	Формування доходів за рахунок надходжень від приватизації, стимулювання залежності від зовнішніх джерел фінансування, виконання фінансової політики в інтересах імпортерів	
	Антионопольна	Можливе посилення руйнації промислових гігантів з метою позбавлення від конкурентів	
	Політика доходів	Утримання конкурентної переваги за рахунок дешевої робочої сили у внутрішньому середовищі	
	Зовнішньоторговельна	Впровадження лібералізаційних принципів у внутрішньому середовищі, коли це вигідно нерезидентам, і антидемпінгових розслідувань відносно резидентів, коли це не вигідно	
	Приватизація	Концентрація контролю над українською власністю за нееквівалентну вартість	
	Науково-технічна	Прагнення зруйнувати галузеві наукові установи, залучення провідних спеціалістів до розробок за низькими цінами	
Технологічний ривок	Інноваційно-промислова	Переведення конкурентних переваг у сферу високих технологій, стимулювання впровадження новачій, рівні умови розвитку всіх секторів економіки, обмеження на розміщення екологічно небезпечних виробництв	<p><i>Позитиви:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • легалізація "тіньової" сфери; • підвищення конкурентоспроможності національних товарів; • підвищення рівня життя; • вирішення соціальних проблем, збільшення інноваційно-промислового потенціалу; • опанування у стислий термін високотехнологічних напрямів, які визначають лідерство в конкурентній боротьбі у світі <p><i>Загрози конкурентоспроможності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • можливі зловживання на користь окремих національних лобі; • протидія з боку міжнародних організацій та окремих країн, які втрачають позиції від посилення ролі і потенціалу України <p><i>Короткострокова конкурентоспроможність</i></p> <p>Можливе незначне погіршення окремих показників (наприклад, курсу гривні), але закладення в основу чинників, здатних протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам</p> <p><i>Довгострокова конкурентоспроможність</i></p> <p>Підвищення добробуту нації на основі високоефективної праці, стабілізація соціально-економічного стану</p> <p><i>Входження у світовий простір на паритетних умовах</i></p>
	Бюджетно-фінансова	Допущення певного послаблення грошової одиниці для стимулювання ефективного виробництва, збільшення надходжень від послаблення фіскального тиску та розвиток виробництва	
	Антимонопольна	Викорінення проявів монопольної поведінки з боку як резидентів, так і нерезидентів, збереження промисловості та стимулювання створення кластерів	
	Політика доходів	Стимулювання високих доходів, встановлення механізму мінімальної заробітної плати, зменшення податкового навантаження на працюючу людину	
	Зовнішньоторговельна	Зважена лібералізація зі всебічним дотриманням національних інтересів, введення обмежень в умовах загроз галузі або національним виробникам	
	Приватизація	Введення контролю за роботою приватизованих підприємств за умови неефективного менеджменту стратегічних об'єктів, введення механізму реприватизації, передання об'єктів тільки ефективному власнику	
	Науково-технічна	Стимулювання та залучення до потреб економіки наукових розробок, відновлення діяльності наукових галузевих установ і контролю над їх ефективністю, активна патентна політика	

1	2	3	4
Незалежна політика інтеграції	Інноваційно-промислова	Орієнтація на внутрішні інвестиційні джерела, моніторинг потреб виробництва із застосуванням необхідних стимулюючих важелів, організаційно-технічне сприяння розвитку національного виробництва	<p><i>Позитиви</i></p> <p>Створення партнерських взаємовідносин усіх суб'єктів господарювання, розблокування ефективної діяльності підприємств, вирівнювання умов конкурентного змагання між резидентами та нерезидентами</p> <p><i>Загрози конкурентоспроможності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • обмеженість у прийнятті рішень; • некомплексність введення пакету заходів реформування; • протидія "тіньових" структур, зацікавлених у збереженні існуючого стану <p><i>Короткострокова конкурентоспроможність</i></p> <p>Незначне погіршення рівня конкурентоспроможності</p> <p><i>Довгострокова конкурентоспроможність</i></p> <p>Досягнення високого рівня конкурентоспроможності, активна позиція на ринках високих технологій, товарна експансія національних виробників</p> <p><i>Входження у світовий простір активним і рівноцінним конкурентом</i></p>
	Бюджетно-фінансова	Такі самі, як і в попередньому сценарії	
	Антимонopolьна	Вдосконалення боротьби з проявами монополної поведінки нерезидентів	
	Політика доходів	Орієнтація платоспроможного попиту населення на продукцію вітчизняного виробництва	
	Зовнішньоторговельна	Стимулювання експортної орієнтації виробництва високотехнологічних товарів, організаційно-технічне сприяння їх експорту	
	Приватизація	Збереження державного контролю у стратегічних сферах, скорочення присутності іноземців у ключових сферах промисловості	
	Науково-технічна	Такі самі, як і в попередньому сценарії	

Наведені в таблиці сценарії загалом характеризують можливий розвиток чинників конкурентоспроможності, проте перші два найнебажаніші для економіки України, оскільки в них відсутні важелі боротьби з негативними чинниками інтеграції із сильними економіками, а принципи СОТ не дають змоги застосовувати інші бар'єри, ніж ті, які надає внутрішнє середовище. Тому підпорядкування України інтересам інших країн може призвести до втрати економічної незалежності як такої. У цих варіантах стабілізатором підпорядкування іноземним інтересам, як не дивно, є "тіньова" економіка як сфера найбільшої концентрації приватних національних інтересів, не згодних віддавати перспективні напрями іноземним конкурентам. Проте її можливості обмежені й вузько спрямовані, що загалом призводить до руйнації довгострокової конкурентоспроможності національної економіки.

Два інші сценарії найприятніші для конкурентоспроможності національної економіки. Різний ступінь відокремленості від експансії конкурентів забезпечуватиметься активним залученням важелів внутрішнього середовища, покликаних відповідати на зміни в технологіях, попиті чи споживанні на зовнішніх ринках. Це моделі диверсифікації високоадаптивного виробництва. Вони базуються на високій продуктивності праці, збільшенні платоспроможного попиту населення та високій платоспроможності галузей, припи-

ненні практики "проїдання" зовнішніх запозичень, продажу українських активів та національного багатства. Обрання незалежного курсу ринкової трансформації з урахуванням специфіки нинішнього етапу розвитку українського виробництва та людських ресурсів, реалізація існуючих конкурентних переваг і створення нових дасть змогу у стислі терміни ввійти у світову спільноту активним конкурентоспроможним партнером.

Насамкінець зауважимо, що лише реструктуризація народного господарства є практично єдиним чинником розбудови самодостатньої економіки, що може забезпечити стабілізацію та зростання конкурентоспроможності національної економіки в усіх її сферах. Найпрогресивнішим методом забезпечення високого рівня конкурентних переваг країни є переорієнтація на внутрішні джерела розвитку за рахунок реструктуризації цін у напрямі скорочення витрат, збільшення прибутку і заробітної плати.

Механізмами забезпечення конкурентоспроможності національної економіки є узгодження інтересів усіх суб'єктів господарювання, дієве оподаткування, непряме державне регулювання цін, введення обмежень монополної поведінки, регулювання цін на екологічні ресурси України, запровадження системи соціального партнерства, введення матеріальної та адміністративної відповідальності за дії, які перешкоджають розвитку

підприємництва та здійсненню економічної діяльності, що завдає збитків державі.

Література

1. *Базиліук Я. Б.* Проблеми конкурентоспроможності національної економіки // Стратегічна панорама. — 1999. — № 3. — С. 71–82.

2. *Жаліло Я. А.* Економічна стратегія держави у нестабільних економічних системах. — К.: НІСД, 1998. — 142 с.

3. *Кредисов А., Дерев'янка О.* Конкурентоспроможність країни та стратегія просування її експорту на світовому ринку // Економіка України. — 1997. — № 5. — С. 54–57.

4. *Общая характеристика внешней торговли Украины* (ежеквартальный бюл.). — www.eximbase.com.

5. *Онищенко В. П.* Проблеми довгострокової зовнішньоекономічної політики України // Економіка України. — 1996. — № 2. — С. 24–36.

6. *Філіпенко А.* Принципи формування зовнішньоекономічних зв'язків України // Україна в світовому економічному просторі: Матер. 2-го конгр. Міжнар. укр. екон. асоц. — К., 1996. — С. 119–121.

The most expedient scripts of the becoming of competitiveness are reviewed: passive expectation, subordination to foreign concerns, technological breakthrough, independent policy of integration. The advantage and lacks of each of them are analyzed. It is demonstrated, that the competitive advantage of the national firms on the internal and world markets should base on a stimulation of business activity, on the productivities of effecting, reduction of the cost of the capital, development of productive forces, infrastructure, technical and technological rigging, supply with information of business and other ways of support of the exporters.